

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2021 – Volume 30, Issue 3, pp. 37–43
<http://doi.org/10.18352/jsi.690>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

werkt zij aan een promotievoorstel over de competenties
van de hbo-docent in de hybride leeromgeving.

Dr. ir. Rick Kwekkeboom is lector Langdurige Zorg en

Ondersteuning bij de Hogeschool van Amsterdam. Zij is
projectleider van het project *Onbegrepen en wat dan?*

Mr. Liesbeth Verkuyl is docent Sociaal Juridische
Dienstverlening bij de Hogeschool van Amsterdam en
projectcoördinator *Onbegrepen en wat dan?* Daarnaast

Correspondence to: Liesbeth Verkuyl

E-mail: l.verkuyl@hva.nl

Category: IWO

LIESBETH
VERKUYL, RICK
KWEKKEBOOM

ONDERWIJSINNOVATIE KOESTEREN EN VERDUURZAMEN

Omgaan met verward gedrag is een onderwerp dat de samenleving reeds enige tijd bezighoudt en, zo blijkt, vraagt om verregaande samenwerking tussen diverse betrokken disciplines. De ervaring is namelijk dat de professionals, die te maken krijgen met mensen die onbegrepen gedrag vertonen hierop vanuit verschillende perspectieven en opvattingen reageren en daarnaar handelen. Aansluitend op geluiden vanuit de wereld van ervaringsdeskundigen wordt hier de term *onbegrepen gedrag* gebruikt omdat *verward gedrag* de associatie oproept dat mensen onverklaarbaar gedrag vertonen, terwijl het gedrag in veel gevallen verklaarbaar is.

Het vraagt nogal wat van professionals om een sluitende aanpak te formuleren ten behoeve van mensen met onbegrepen gedrag en dit gaat daarom niet zelden mis. Hierdoor dreigen deze mensen met kwetsbaarheden tussen wal en schip te raken. Om een betere samenwerking tussen professionals te bevorderen zijn er door het ZonMw Actieprogramma Verward Gedrag (AVG) subsidies beschikbaar gesteld waarmee onderwijsmodules voor professionals, die met deze doelgroep gaan werken, ontwikkeld kunnen worden.

Dit artikel beschrijft de succesfactoren in de ontwikkeling en uitvoering van een innovatietraject gefinancierd door ZonMw dat leidde tot een samenhangend onderwijsaanbod in jaar 1, 2 en 4 van de Social Work opleiding van de Hogeschool van Amsterdam (HvA), met als thema onbegrepen gedrag. Centraal daarbij stond de vraag wat professionals van de toekomst nodig hebben om adequaat om te kunnen gaan met onbegrepen gedrag. Wij besluiten met een beschouwing waarin we beschrijven wat volgens ons nodig is om te zorgen dat succesvolle onderwijsvernieuwing duurzaam blijft.

PROFESSIONAL VAN DE TOEKOMST BIJ ONBEGREPEN GEDRAG

Het vraagstuk van mensen die onbegrepen gedrag vertonen is voor professionals complex. Het gaat om mensen met vaak verschillende aandoeningen of beperkingen (psychiatrie, licht verstandelijke beperkingen, dementie, verslaving), vaak in combinatie met verschillende levensproblemen (zoals schulden, huisvesting, verlies van dierbaren, gebrek aan participatie, onverzekerd zijn, illegaliteit). Door verschillende omstandigheden kan de situatie ontstaan dat zij eenmalig of soms ook chronisch in problemen komen, de grip op hun leven verliezen en daardoor overlast veroorzaken of zelfs in het strafrechtelijk circuit belanden (Aanjaagteam VNG verwarde personen, 2016).

Voor het ontwikkelen van een werkende onderwijsmodule was het voor de aanvragers daarom een uitdaging om de verschillende perspectieven te (h)erkennen en te benoemen en daarmee toekomstige professionals voor te bereiden op een weerbarstige praktijk. De richtinggevende vraag was dan ook: wat zouden professionals van de toekomst nodig hebben om er door een betere onderlinge afstemming aan bij te dragen dat deze kwetsbaren in de samenleving beter ondersteund kunnen worden en escalatie van hun problematiek voorkomen wordt? Tijdens het gehele traject is er samengewerkt met de twee opleidingen middelbaar beroepsonderwijs Sociaal Werk ROC TOP en ROC van Amsterdam en met professionals van verschillende disciplines zoals politie, GGD, huisarts, psychiater, professionals van welzijnsorganisaties en ervaringsdeskundigen. De onderwijsprogramma's zijn met elkaar ontwikkeld en uitgevoerd.

Het gezamenlijk ontwikkelen en uitvoeren heeft geleid tot waardering van de programma's bij studenten, professionals en docenten. Er is gewerkt aan een hybride leeromgeving waarin studenten en docenten op de werkplek zelf kennis en ervaring opdoen in de omgang met onbegrepen gedrag in de wijk.

LEERNETWERK MET GEHELE BEROEPSKOLOM

Voor de ontwikkeling van de keuzemodules Onbegrepen gedrag heeft het ontwikkelteam zich vanaf de start gericht op de gehele beroepskolom en daarbinnen op alle disciplines die betrokken zijn bij mensen met onbegrepen gedrag. Vanuit dit uitgangspunt heeft het ontwikkelteam vanaf het begin dan ook gebouwd aan een leernetwerk, waarvoor professionals vanuit verschillende disciplines werden uitgenodigd. Het leernetwerk wordt nu gevormd door professionals van de GGD, woningcorporaties en politie, medewerkers van Cliëntenbelang Amsterdam, een psychiater, een huisarts, coördinatoren van de leerwerkplaatsen van Buurtverbinding, (wijk)docenten van twee ROC's en de HvA, een onderwijskundige en ervaringsdeskundigen. We zijn gestart met het formuleren van het gemeenschappelijke doel van de professionals van de toekomst en wat deze nodig hebben als het gaat om een adequate ondersteuning van mensen die onbegrepen gedrag vertonen. De oproep tot het formuleren van een gemeenschappelijk doel leidde tot interessante ontmoetingen en gesprekken tussen de diverse deelnemers. Zo was het voor de huisarts interessant om medewerkers van de woningcorporatie te ontmoeten en te horen wat zij doen als het gaat om onbegrepen gedrag. En hoorde de psychiater graag wat de reactie van de politie is of kan zijn. Dit 'informele leren' van de betrokkenen bij het leernetwerk bleek een bijkomend resultaat van de bijeenkomsten, die waren georganiseerd om de inhoud van het onderwijsaanbod te verkennen en vast te stellen. Het was, nog voorafgaand aan de vormgeving van het onderwijsaanbod zelf, een mooie illustratie van wederkerigheid in de relatie tussen onderwijs en praktijk: het participeren en creëren van relaties tussen lerenden, al dan niet gebruikmakend van aanvullende informatiebronnen (Steeple & Jones, 2002).

Een belangrijk aandachtspunt dat uit de eerste gesprekken binnen het leernetwerk naar voren kwam, was het werken aan de beeldvorming ten aanzien van de mensen met onbegrepen gedrag. Net als het verbeteren van de samenwerking tussen de verschillende professionals moest ook dit aan de orde komen bij de ontwikkeling van de modules. De praktijkpartners binnen het leernetwerk boden aan bij te dragen aan de uitvoering van de onderwijsmodules, waarmee de inzichten over onderwerpen en vormgeving, aangedragen door de MBO- en HBO-docenten en de onderwijskundige werden versterkt. Op basis hiervan kon een onderwijsaanbod worden ontwikkeld waarbinnen ruimte was het werkveld uit te nodigen om vanuit hun perspectief te vertellen over de dilemma's en daarbij in te zetten werksoorten.

Docenten en onderwijskundigen hebben, met behulp van input uit het leernetwerk (werkveld én ervaringsdeskundigen of hun vertegenwoordigers) onderwijsmodules ontwikkeld die gebaseerd

ONDERWIJSINNOVATIE KOESTEREN EN VERDUURZAMEN

zijn op de uitgangspunten van onder andere High Impact Learning (Dochy, Berghmans & Koenen, 2015).

In de loop van twee jaar zijn zo verschillende modules tot stand gekomen die door studenten van de hbo-bachelor Social Work in verschillende leerjaren kunnen worden gevolgd. Om te beginnen is ten behoeve van 3^e en 4^e jaars studenten een minorprogramma Mensen met onbegrepen gedrag ontwikkeld, waaraan naast studenten van verschillende opleidingen van de HvA ook studenten van het Associate Degree-traject Ervaringsdeskundige in de zorg, studenten van de Kunstacademie en, vanaf komend studiejaar, ook 4^e jaars mbo-studenten Zorg en Welzijn kunnen deelnemen. Studenten van verschillende opleidingen werken samen aan projectopdrachten waarvoor de binnen het leernetwerk betrokken (praktijk)partners als opdrachtgever optreden. Bij de ontwikkeling is een vast docententeam en een onderwijskundige betrokken. Dit zorgt voor een heldere rode draad in de opbouw van het programma en de diverse onderdelen ervan. Er is één coördinator van de verschillende modules die naast de coördinatie van de gastdocenten zorgt voor bewaking van deze rode draad van de programma's door de opleiding heen. Delen van de minor hebben daarna hun plaats gevonden in een in omvang korter en op niveau aangepast keuzevak dat de 1e jaars bachelorstudenten Social Work wordt aangeboden. Ook voor dit keuzevak wordt samengewerkt met de partners in het leernetwerk, bijvoorbeeld in de vorm van vooraf opgenomen kennisclips.

HYBRIDE LEEROMGEVING

Na de ontwikkeling van dit onderwijsaanbod *binnen* de muren van de onderwijsinstellingen is door het leernetwerk ingezet op de ontwikkeling van een Leerwerkplaats, waarbinnen studenten en docenten van het mbo en hbo opnieuw met elkaar samenwerken, maar nu in de dagelijkse realiteit van de beroepspraktijk, i.c. een aantal welzijnsinstellingen in Amsterdam. Er is gewerkt aan een hybride leeromgeving waarbij elementen uit de praktijk van het onderwijs en de organisatie samengevoegd worden tot een nieuwe opzichzelfstaande praktijk (Cremers, Wals, Wesselink & Mulder, 2016). Er is daarbij geen sprake van een fysieke scheiding tussen de opleiding en de beroepspraktijk. In deze hybride leeromgeving zijn zowel docenten, professionals als studenten aanwezig. Hierbij vormen ervaringen die worden opgedaan met authentieke werkzaamheden het uitgangspunt voor het leren en begeleiden (Bouw, Zitter & De Bruijn, 2019). Voor de leerwerkplaatsen rond onbegrepen gedrag is voortgebouwd op de in het project Buurtverbinding ontwikkelde samenwerkingsverbanden tussen de ROC's en welzijnsinstellingen, waaruit zogenoemde *wijklab's* zijn voortgekomen. Niet alleen de

studenten komen door het actief participeren in deze labs *buiten* de schoolmuren, maar ook de docenten: zij geven een deel van hun begeleiding op de locaties (wijklabs) waar de studenten werken. Daardoor komen zij ook direct in contact met de praktijk en maken zij dus mee wat de studenten ondervinden. Met deze kennis en ervaring gaan de docenten terug naar de schoolgebouwen zodat zij het curriculum kunnen verrijken en vernieuwen met deze bijdragen vanuit de dagelijkse actualiteit.

Aan de leerwerkplaatsen rond onbegrepen gedrag kan worden deelgenomen door 2^e jaars studenten HBO. Bij het tweedejaars programma is de coördinator van de hierboven beschreven onderwijsmodules opnieuw samen met de projectleider van het MBO verantwoordelijk voor het programma. Dit zorgt voor eigenaarschap dat belangrijk is bij het tot stand brengen van een doorlopende lijn, zowel binnen de HvA opleiding zelf als met het MBO en de betrokken praktijkorganisaties.

Voor opleidingen zijn er verschillende voordelen aan de hierboven geschetste hybridisering. De theoretische kennis en vaardigheden worden aangeboden op het moment dat de student deze nodig heeft bij de werkzaamheden. Hierdoor wordt de relatie tussen theorie en praktijk voor de student duidelijker. Studenten begrijpen beter waarom zij bepaalde kennis leren. Er is voor de studenten een urgentie om zich de kennis eigen te maken. Een ander voordeel is dat er in een hybride leeromgeving meer geleerd wordt door daadwerkelijk te dóen. Dit sluit niet alleen beter aan bij MBO- maar ook bij HBO-studenten. De praktijkervaringen zijn uitgangspunt voor reflectie en begeleiding en hierdoor maken de studenten zich de beoogde beroepshouding eigen (Kolvoort & Coenders, 2019).

BESCHOUWING

Hierboven beschreven we de werkwijze van de totstandkoming van de diverse modules en de hybride leeromgeving ten aanzien van vraagstukken rondom onbegrepen gedrag. We hebben met verschillende (praktijk)partners modules vormgegeven en met hen aan een hybride leeromgeving hebben gewerkt. Het tot stand brengen van een dergelijk onderwijsaanbod vraagt om nauwe samenwerking met diverse partners. Het is daarom van belang dat de opleidingen investeren in deze relaties om zo met elkaar onderwijsvernieuwing vorm te geven. Binnen het project rond onbegrepen gedrag is het *commitment* van alle betrokken partijen zo groot dat deze investering, ondanks de tijdsdruk, met graagte wordt gedaan. Dat, zo leren de eerste ervaringen, zowel de diverse praktijkpartners als de deelnemende studenten, enthousiast zijn over de nieuwe manier van leren zal zeker aan deze bereidheid bijdragen.

ONDERWIJSINNOVATIE KOESTEREN EN VERDUURZAMEN

Het thema *Onbegrepen gedrag* is op verschillende plekken in het curriculum van Social Work verankerd van jaar 1 tot en met 4. Het is de vraag of hiermee de onderwijsvernieuwing voldoende duurzaam is verankerd. Er is gestart met een relatief klein aantal studenten waardoor er in de programma's veel interactie van de praktijk met de studenten mogelijk is. Dit vraagt van de opleiding zorgzaamheid om de zorgvuldig met de praktijk gezamenlijk samengestelde inhoud van de programma's te behouden. Het vraagt ook om behoedzaamheid in het opschalen van de aantallen studenten in de modules en leerwerkplaatsen. Centraal daarbij zou de vraag moeten zijn: Is het mogelijk de kwaliteit in stand te houden bij opschaling van studentaantallen?

Een deel van de uitvoering van het programma wordt verzorgd door de netwerkpartners. Dit vraagt van de betrokken opleiding (in dit geval HvA Social Work) inspanningen om de banden met het netwerk te onderhouden, zodat zij betrokken blijven op de inhoud en de uitvoering. Tot nu toe kan dat worden gerealiseerd, nog onbekend is of dat na opschaling mogelijk is én het benodigde rendement blijft opleveren.

Bij de leerwerkplaatsen *Onbegrepen en dan ...?* gaven betrokken wijkdocenten allen aan dat deze blootstelling aan de praktijk hen verrijkt en inspireert. Tegelijkertijd ervaren zij ook dat het wijkdocentschap in een leerwerkplaats van hen competenties vraagt die een regulier docentschap niet vraagt. Zo geven docenten bijvoorbeeld aan dat zij ervaren dat studenten de verwachting hebben dat leren gaat over kennis opdoen die hen door docenten wordt aangeboden. Leren in een leerwerkplaats impliceert dat docenten studenten moeten leren te reflecteren op hun ervaringen én het belang daarvan leren waarderen als onderdeel van hun leerproces. Het verder ontwikkelen van leerwerkplaatsen vergt dan ook dat helder wordt wat de gevraagde docentvaardigheden zijn. Hierdoor kunnen docenten daar dan gericht op worden geselecteerd. Of kan hun de gelegenheid geboden worden deze vaardigheden te verwerven. Dit betekent dat beter in kaart moet worden gebracht welke onderwijskundige en andere vaardigheden hybride onderwijs van de docenten vraagt. Wanneer dit helder is, kan nog beter worden geïnvesteerd in de competenties van de docenten, zodat er meer docenten succesvol kunnen deelnemen aan het ontwerpen en uitvoeren van dergelijke programma's en daarmee bijdragen aan de verduurzaming van de vernieuwing.

REFERENTIES

Aanjaagteam verwarde personen. (2016). *Doorpakken! Eindrapportage aanjaagteam verwarde personen*. Geraadpleegd van <https://vng.nl/artikelen/anjaagteam-verwarde-personen>.

- Bouw, E., Zitter, I., & de Bruijn, E. (2019). Characteristics of learning environments at the boundary between school and work-A literature review. *Educational Research Review*, 26(1), 1-15.
- Cremers, P. H. M., Wals, A. E. J., Wesselink, R., & Mulder, M. (2016). Design principles for hybrid learning configurations at the interface between school and workplace. *Learning Environments Research*, 19(3), 309-334.
- Dochy, F., Berghmans, I., & Koenen, A. K. (2015). *High Impact Learning*, Utrecht: Lemma/Boom.
- Kolvoort, A. & Koenders, M. (2019). Hybridisering van het onderwijs, van verdeelde naar gedeelde verantwoordelijkheid, *Vaktijdschrift Profiel*, nr. 4.
- Steeple, C. & Jones, C. (2002). *Network learning: Perspectives and issues*. Londen: Springer.